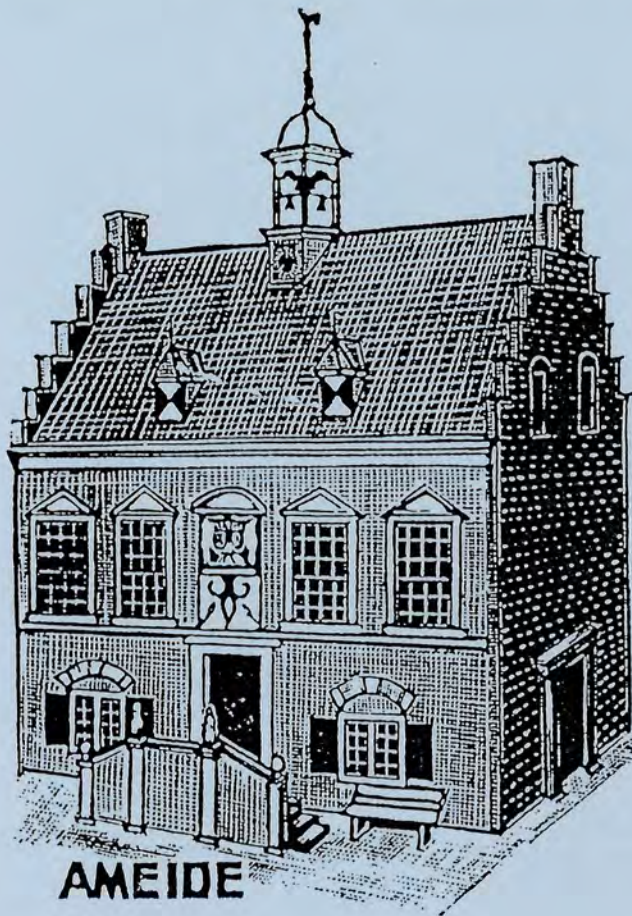

*Historische Vereniging
Ameide en Tienhoven*

Jaargang 9
nr. 2

NIEUWSBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING AMEIDE en TIENHOVEN

De Vereniging is gevestigd in Ameide en heeft haar domicilie in het oude Stadhuis aldaar. Ze is opgericht op 13 december 1989 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Dordrecht onder nummer 40324336.

BESTUUR:

Voorzitter	G. Streefkerk, Paramasiebaan 11, 4233 EA Ameide, ☎ 601369
Secretaris	P. Will, Hazelaarlaan 21, 4233 HN Ameide, ☎ 602535
2e secretaris	R.G. Smith, Nieuwstraat 1, 4233 EE Ameide, ☎ 602127
Penningmeester	H. de Haan, Hoepmakersstraat 12, 4233 GM Ameide, ☎ 602123
2e penningmeester	J. Stasse, De Bogerd 19, 4233 GN Ameide, ☎ 602488
Alg. adjunct	A.M. den Oudsten, Kerkweg 29, 4235 VT Tienhoven, ☎ 601249
Lid	J.D.C. Laroo, Voorstraat 8, 4233 EA Ameide, ☎ 602026
Lid	C.J. Neels, Lekdijk 24, 4235 VL Tienhoven ☎ 601320
Lid	C. den Oudsten, Hogewaard 12, 4235 VS Tienhoven, ☎ 601966

CORRESPONDENTIEADRES

P. Will

EXCURSIES

A.M. den Oudsten

REDACTIEADRES KWARTJAALBLAD

J.D.C. Laroo

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse

CONTRIBUTIE

Deze bedraagt fl 25,- per jaar, over te maken op bankrekening nummer 301952248 van de Rabobank te Ameide t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

INHOUDSOPGAVE NIEUWSBLAD 1998 No 2:

- WOORD VOORAF
- VERENIGINGS-ACTIVITEITEN
- C.J. NEELS: DE VREDE VAN MUNSTER
- J.P. VEERMAN: DE FRANSE AANVAL OP AMEIDE II
- P. VAN TOOR: DE DERTIENDE PLAAT-AFLEVERING
- CHR. WILL: DE MOLENS BIJ AMEIDE SLUIS II
- OVER LIESBETH VAN LOMWEL-KÜPPERS
- ENIGE BRANDLIJSTEN vervolg
- HERHAALDE OPROEP TENTOONSTELLINGSMATERIAAL

WOORD VOORAF

Nummer 2 van de lopende Jaargang krijgt u hierbij aangeboden.

Mogen we nog heel even terugkomen op de vorige aflevering?

Op bladzijde 18 stond afgedrukt een bespreking van het boek: DE STRIJD OM HET BESTAAN van P. Verhagen, een uitgave van de Historische Vereniging BINNENWAARD.

Mocht u in het bezit willen komen van dit bijzonder fraaie boekwerk, dan kunt u dit dicht bij huis verkrijgen en wel bij:

mevr. Drinkwaard, Zuidzijde 167, 2977 AM Goudriaan (tel. 0183-581592).

Verder vindt u in dit nummer geen aanvullingen, of het moest zijn de herhaalde hartekreet op bladzijde 20.

Wel een aantal 'vervolgen' zoals Ameide in afbeeldingen, over Termei in de vuurlinie, over afgezwaaide molens en hoe men vroeger vuur en vlam te lijf ging.

Wat u niet in deze aflevering aantreft wegens plaatsgebrek, is een verbeterde afdruk van dat bijbelblad-uit-het-vuur-gered (blz. 17). Het is de bedoeling dat wij een volgende keer voor een helderder afdruk zorgen.

Nieuw is het stuk over de Vrede van Munster: Holland herdenkt immers dat deze 350 jaar geleden gesloten werd en u krijgt enige tips om dit alles deze zomer eens nader te gaan bezien.

Tevens plaatsen we een 'Ter herinnering', twintig jaar na dato, gewijd aan een oud-plaatsgenote, die toch wel een heel bijzondere plaats heeft ingenomen in onze dorpsgemeenschap.

Dit typerende artikel is van de hand van de weleerwaarde heer W. Heijster, destijds kapelaan uit Vianen, en oorspronkelijk geplaatst in het regionale parochieblad.

Het graf van 'Juffrouw Liesbethje' vindt u op het Viaanse kerkhof naast dat van haar broer uit Alaska.

DE REDACTIE

b) Op vrijdag na Hemelvaartsdag, 22 mei, was Ameide opgenomen in diverse routes van de Fietsvierdaagse. Op verzoek van de organisatoren was het Stadhuis open en vooral 's middags hebben tal van deelnemers ons onderdak niet links laten liggen en was het voor hen vaak genieten van de rust, het fraaie interieur en het uitzicht.

Dank, waarde wielrijders-bezoekers, voor de aanloop en zelfs aankoop van boekjes, etc.

Beslist voor herhaling vatbaar.

c) Nu we dit schrijven, moet de eigen wielertocht nog gemaakt worden. We willen namelijk op zaterdagmiddag 13 juni met een ploeg naar Giessenburg fietsen, waar we ontvangen en rondgeleid worden door Koperen Knoppers en we onder meer de tentoonstelling 'Streekkleding in de Alblasserwaard' hopen te bewonderen.

U, dit dit leest, weet dan wellicht of we per twee- of per vierwieler zijn geweest. Door ervaring geleerd, beseffen we dat niets zo veranderlijk is als... het weer.

Tja, weet u nog van vorig jaar, o ou- en nat IJsselstein?

d) Er is inmiddels 18 maart een bijeenkomst geweest in 'De Til', waar Gedeputeerde Staten van Zuid Holland een avond hadden belegd om te presenteren wat hun inziens waardevol is om te behouden. Ambtelijker gezegd: de profielschets der Cultuurhistorische Hoofdstructuur, regio Alblasserwaard en Vijfheerenlanden was in kaart gebracht.

Aan de hand van een zevental kaarten werd de schare toehoorders duidelijk gemaakt wat men onder dat cultuurhistorische had te verstaan: namelijk karakteristieke nederzettingen, historische landschapspatronen en de archeologie (= wat historisch waardevol in de bodem zit).

Er is die avond al door diverse disciplines gereageerd en vervolgens zijn op dit concept reacties en aanvullingen gevraagd bij de belanghebbende gemeenten, historische verenigingen, enz. Wij hebben dit inmiddels ook gedaan.

Een delegatie van onze Vereniging heeft op 2 juni tevens een excursie meegemaakt langs de 'monumenten'. Wordt vervolgd.

e) In het kader van dit landschapsplan, althans zijdelings hiermee verbonden, is er op 3 juni een vergadering geweest o.l.v. de heer H.A. de Kok uit Hardinxveld-G. om te komen tot een Stichting die ten doel heeft het inventariseren van de beeldbepalende boerderijen en hun directe omgeving plus het aantonen van de belangrijkheid ervan om zo mogelijk te komen tot het conserveren van karakteristieke boerderijen in deze contreien. Een delegatie van onze Vereniging heeft deze middag, die in het Dorpshuis van Noordeloos is gehouden, bijgewoond.

VREDE VAN MUNSTER 1648 - 1998

Op school hebben we allemaal veel gehoord over de 80-jarige oorlog, die duurde van 1568 tot 1648. De slag bij Heiligerlee, waar graaf Adolf van Nassau sneuvelde met veel van zijn manschappen.

Het smeekschrift van de edelen, waarin de voor ons zo bekende Hendrik van Brederode in 1566 een grote rol speelde, was het voorspel. Even later brak de Beeldenstorm uit, eerst in de zuidelijke Nederlanden, later in het Noorden, met alle gevolgen van dien: Alva kwam naar de Nederlanden en de prins van Oranje vluchtte terecht naar Duitsland. Er kwam een beetje hoop, toen de Watergeuzen op 1 april 1572 Den Briel innamen, al lachte Alva erom en sprak hij de bekende zin "No es nada" (het is niets) uit.

Jarenlang sleepte de oorlog zich voort en toen Alva tenslotte in 1573 vertrok waren de wreedheden bepaald niet voorbij.

Ook plaatsen, waar geen veldslag werd geleverd hadden veel te lijden van de Spaanse troepen. Om de haverklap was het geld op en doortrekkende troepen leefden "van het land", ze namen alles wat eetbaar was mee zonder enige vergoeding.

Op 10 juli 1584 werd Willem van Oranje in Delft vermoord door een man, die daar een grote beloning voor zou krijgen en die bovendien door Philips de Tweede in de adelstand zou worden verheven. De moordenaar, Balthasar Gerards, is terechtgesteld, maar zijn familie heeft de beloning, die hem toekwam wel gekregen.

Daarna kregen we prins Maurits als stadhouder in het Noorden. Hij was een bekwaam militair, die de wijze van oorlog voeren, exerceren etc. van de Romeinen heeft bestudeerd. Weldra kwamen veel officieren uit andere landen hier hun opleiding volgen.

In 1598 stierf Philips de Tweede in Madrid. Hij vermaakte de Nederlanden aan zijn dochter Isabella, maar in het Noorden moest men uiteraard niets van haar weten. Van 1609 tot 1621 hebben we het Twaalfjarig Bestand gekend, dat wees al op een verzwakking van de vijand.

Toen Maurits in 1625 overleed kwam Frederik Hendrik, de Stedendwinger, aan de macht. Hij was tegen vrede met Spanje. De machthebbers in de steden en de kooplieden wilden graag vrede en na zijn overlijden in 1647 kwam de vrede er in 1648. Hieronder nog enkele tips voor tentoonstellingen in verband met de vrede van Munster.

tot 26 juli 1998

**Museum Catharijneconvent in Utrecht:
Geloven in verdraagzaamheid?
Expositie over godsdienstig leven in de
Republiek ten tijde van de Vrede van Munster**
Informatie 030-2313835

tot 28 juni 1998

**Atlas Van Stolk in Rotterdam :
De Vrede Verbeeld.
Zeventiende-eeuwse vredes in de prentkunst**
Informatie: 010-2176724

tot 3 januari 1999

**Legermuseum Delft: Van Maurits naar Munster.
tactiek en triomf van het Staatse Leger**
Informatie 015-2150500

6 juni 1998 - september 1998

**Zomertentoonstelling Koninklijk Paleis
Op de Dam.
Een vredesmonument na tachtig jaar oorlog**
Informatie: 020-6204060

3 juli 1998-11 oktober 1998

**Tentoonstelling Mauritshuis : Gerard ter Borch
de Vrede van Munster : portretten van politici**
Informatie 070-3023456

DE FRANSE AANVAL OP AMEIDE (2)

Wanneer nu de Predicant aldus met de rest voort geraakte, vraagde de Grave de Sault, haren Generaal, sittende te paerde met een swarte fulpe muts en gouden quast daar op, wie den gevangene was? Capiteyn Labatisse antwoorde eerbiedelijk, le Ministre du village Boule-je, den Predicant van de brandende plaats gaf tot antwoord, Possibile, Do[minus] oportet aufugere non exspectare hostes. Labatisse gaf den Predicant sijn snaphaan te dragen: vragende meermalen, neffens andere Officieren, hoe de brandende Plaats en veroverde Post wierde genoemd, hoe veel volk daar in was, hoe wijt Gornichem en Schoonhoven van daar gelegen was? spottende met die van binnen, datse door het tromslaan sulck geraas maakte: dat Bamphield een pultion was; hy was te vroeg deur gegaan; sy hadden hem niet eens in het werk gesien.

Verscheydene gevangens sag men langs den weg. Den knecht van Bamphield, Luytenant Teuneman, en Vaandrig Boudewijn de Wit, op syn hemd uytgekleed, wierden gevanckelijk na Uytrecht henen gevoert; neffens eenige inwoonders van Ameyde; die tot Lexmont de Halter af-stroopten en naakt t'huys quamen.

Verscheydene vrouws-personen gingen naakt uyt gekleed, omhangen met een stuk van oude todde. Na de Vaart over den uytterweert buyten Vianen, seker passagier swaarlijk in sijn buyk met een rapier gequetst, houdende de bloedende wonde toe, uyt vrees het ingewand hem mochte ontlopen, onbermhertig neffens d'andere heen gedreven, seyde, och Domine, waartoe sijn wij gekomen. Kond ghy my niet vry helpen? Ik kan niet langer gaan.

Op den Uytterweert by Vianen wierden de achterste in-gewacht, vermits sy vreesden voor achtervolg van die van Gornichem en Schoonhoven. Yder sag den veroverden buyt in 't wachten by sich over: sommige dronkaerts dronken den mede genomen borlesjoes of sjanpu uyt de vaatjens; andere reden op geplonderde bedden; dese oversag sijn genoomen gelt, gene sijn uyt-geschudde tekke met geroofden huysraet; daar was gejang, ginder getier over den bekomen buyt, verkregene victorie, en veroverde beesten en paerden. Seker Gereformeerd Fransch soldaat, sprekende goet Latijn, spreide sijn mantel op het gras neder, trok sijn mes uyt de schede, en presenteerde sijn dienst om des Predicants beslijkte schoenen en kousen schoon te maken, schafte peyn en farmagie, met serieuze presentatie: had gy in t'eerste by my geweest, of och konde ik u noch los helpen; mijn ouders zijn goede Calvinisten in Vrankrijk; maar indien het ons mislukte, gy wierd aanstonds aan een boom vastgemaakt en geharquebuseert, en ik aan de tak op-gehangen. Een ander Fransch Capiteyn vraagde, Do[minus] an non sitis, imo magis quam esurio? seyde de Predicant: sed non habeo nummos quibus emam cerevisiam, antwoorde, visus sardonico: Do[minus] Labatisse dabit statim minores, ast eu ipsi majores.

Aan de Vaart in een schuyt in t'vooronder geraakte hy onder acht Capiteynen verhalende yder sijne dapperheit, toonde een sijn driekant stekaat met welke hy drie van de onse hadde door-regen. Een van haar al lachende, vraagde; Ministre quantum valent centum dupliones? Willende te kennen geven dat sijn rantsoen 100 goude pistoletten soude wesen; doch liet sulks onverstaan passeren.

Tot Uytrecht uyt de schuyt tredende, sag men aan wederzijde van de straat, buyten de Tolsteeg-poort, meenigte van burgers staan; siende met verwonderinge de veroverde vaandels, verkregene buyt, voort-gedreven gevangens, en den voornoemden Franschen dragonder, gehabueert met des Predicant Japonse rok en over-hangende mantel; die de Predicant daarna evenwel (door een Officier den soldaat af-gekocht) weder gegeven zijn: denselven Predicant na sijn naam vragende, om hem in tijt en gelegentheit sijn geldt wederom te geven, tot antwoordt kreeg: het ware niet nodig, het was hem geschonken. Dese was een van de

Gereformeerde religie.

Aldus is de Predicant eerst na Uytrecht, en van daar na Amersfoort gevoert, alwaar in sijn gevankenis seker Franciscaner Monnik by hem quam: die vraagde, of hy ook, doen hy gevangen wierd, in de wapenen was geweest? en verstaande van neen, bood sijnen dienst aan, om by Luxemburg te gaan, om hem voor een kleyntje te doen lossen; gelijk hy des anderen daags dede: brengende antwoord terugge, datse hem niet aanmerkten als een Predicant, maar als een wiens leven sy hadden beschermt, en op wiens voorspraak sy sijn huys, kerk en gansche buurte gespaart hadden; waarom niet hy, maar de gantsche gemeente sijn los-gelt behoorde te betalen.

Eyndelijk is de Heer gelost, en weder tot Ameyde geraakt: alwaar hy doen op die post den Luytenant Luchtenberg vand te commanderen, vijfenveertig huysen af-gebrant, en achtien buyten het Dorp of Stedeken. Levende waren verbrant Annetje Hendriks, bedagde dochter, Haasje Flooris, getroude vrou: Klaas de Lichtvoet, leggende siek te bedde, en een onbekent kint: mede is verbrant het doode lichaam van een vrou, die benefens een soldate-vrou onder een gevallen gevel verplettert zijn. Een burger Abraham van Asperen, en Willem Jansz van Hindhoven zijn wredelijk vermoort. De andere moetwillen en schenderijen zijn ordinair geweest, en niet gevoeglijk uyt-tedrukken: het is genoeg te seggen dat het Fransche overwinners zijn geweest. Siet verder aangaande dese saak een brief van den heer Wirts.

M I S S I V E

Hoog-Mog. Heeren,

Mijn Heeren, U Hoog-Mog. kan mits desen onderdanig niet voor onthouden, hoe dat ik gisteren een paar uren voor den dag, omtrent de klokke vijf, alhier schieten hoorende, en van den toorn en wal gewaar werdende, dat het ter Ameyden was, alwaar kort daar na een brant ontstont, gaf ik ordre, dat het volk soo voort in de wapenen soude komen: en het regiment guardes van sijn Hoogheyt s'avonts tevoren hier gekomen wesende, en noch in schepen aan de brug leggende; en also het gereetste zijde, liet ik Marquerque marcheren met de Heer Commandeur Golsteyn verlatende, dat soo ras de gecommandeerde van de andere regimenten gereet waren, de selve ook volgen souden. Als ik voor mijn persoon met eenige weynige ruyters, de welke hier leggen, voor-uyt gaande op ter Ameyde, recognolceerde, kreeg ik door eenige gevangens kontschap, dat die Post van Ameyde al overweldigt was; en dat de vyant, de welke over 800 man te voet, en 200. soo dragonders als ruyters sterk hadde geweest, nadat hy Ameyde uyt-geplondert en in den brant gesteken hadde, wederom geretireert was. Op de Sluyse ter Ameyden komende, hebbe ik het werk soodanig in sijn geheel gevonden, dat niet meer als een palissade was afgekapt. Ameyde was op verscheyde plaatsen in den brant gesteken, en een groot deel afgebrant; al evenwel zijn Kerk, Raat-huys en andere huysen noch blijven staan. Die in de Kerk in reserve bewaarde ammonitie, wierd ook noch daar in gevonden. Ik hebbe den Luytenant Colonel Kroneman met ses Compagnien van sijn Hoogheyt guardes, als de welke mij de eerste volgden, tot defensie en betere verbouwinge van de werken daar gelaten, tot dat het regiment van Sidlenitsky tot Schoonhoven, als waar toe de patenten jongst van Swammerdam afgesonden, sal zijn aangekomen, soo wanneer de Heer Marquis de Westerloo, de garde sal af-lossen laten. Van 't Bamphiels regiment zijn op de Ameydische Sluyse doot gebleven Capiteyn Swansbel, een Luytenant, en een Vaandrig swaarilyk gequetst, maar niet gevangen. Die gene welke onse gevangens hebben sien wech voeren, seggen, by de tsestig geweest te zijn. Van de hare hebbe ik als boven recognosceren latende, seven gekregen; aan dooden eenige twintig getelt; soo veel ik uyt de plaatsen daar sy lagen judiceren konde, wel soo vele Franschen als van de onse; maar van het Bamphiels regiment sullen wel vele verlopen weesen.

Ik hebbe hem geheten, met het regiment tot Nieupoort te logeren, om het verlopen volk wederom by malkander te brengen. Waarmede Hoog-Mog. Heeren etc.

Gorcum den 28. November 1672.

Getekent,

P. Wirts.

Wanneer de Heer Wirts van Ameyde nu weder terugge keert was, is hem door brieven van den vorderen stant der saken dit bericht gedaan: als datter twee gevangenen van het Bamphieldshe regiment weder teruggekomen waren, die by nacht de Franschen ontliepen, de welke bericht deden, datter niet meer als ses gevangenen soo in als by de Franschen waren geweest; wegens de dooden datter dien dag twee-en-twintig begraven waren; onder de welke al eenige waren, die men voor Officieren mocht aansien; een was er noch te Lexmonde van hen gestorven, behalve de andere, die sy in de rivier geworpen of met sich gesleept hadden: nadat sy tot Vianen hadden bekennt, soudent sy sestien gequetsten hebben gehad; onder de welke de Commandeur selver sou zijn geweest.

Dese dooden en gequetsten, die de Franschen hier hadden gekregen, quamen hen van de Uytleggers, die met hun geschut met schroot geladen in den eersten aanval daar dapper onder gespeelt hebben.

De heer Castelnau, aanvoerder van dese troepen, was mede een van de gequetsten; die daar na tot Uytrecht, beneffens noch drie andere Capiteynen, die mede op desen tocht waren geweest, aan hare wonden gestorven zijn.

De huysvrouw van desen Castelnau, was in Vrankrijk even te vooren van een jonge soon bevallen: en nu verstaande de doot van haar man, quam met haar drie kinderen voor den Konink, dede haar beklag, en wierd van sijn Majesteyt ook seer eerlijk met verscheydene ampten voor hare kinderen begiftigt.

Ondertusschen was de Colonel Bamphield vast besig om sijn verlopen en verstrooyde regiment tot Nieupoort weder by een te vergaderen. Maar hij selfs wierd daar na beschuldigt (over wandevoiren in dese actie gepleegt), gevangen, en in 's-Gravenhage in de Casteleny versekert.

Tot zover reikt het verslag van de hiervoor vermelde van den Bosch in het Tooneel des Oorlogs te Ameide in 1672.

Ofschoon verheugd over het vinden van de bovenstaande boeiende gegevens omtrent de oorlogsdagen in 1672 in Ameide speet het de schrijver dezese zeer, dat er geen aanknopingspunten gevonden werden voor zijn persoonlijk genealogisch probleem, dat in dit blad (september 1996) reeds gesignaleerd werd.

Geen spoor te vinden van Adriaen Cornelisz Veerman, gehuwd met Gerritje Goris Blomdochter in 1651, die in 1656 een huis kocht aan de oostzijde van de oude haven, in 1671 nog wordt vermeld in een schepenen-aantekening, maar van wie, noch van hem, noch van zijn vrouw, noch van hun kinderen (voor zover de doopgegevens nog aanwezig zijn), te weten Cornelis gedoopt 7-1-1664, Aelt 11-3-1666, Aeldert 20-2-1668 en Gougje 20-2-1670. Wat is er met hen gebeurd? Waar zijn ze gebleven?

J.P. Veerman

OUDE PRENTEN EN KAARTEN VAN AMEIDE EN TIENHOVEN (13)

HET STADHUIS VAN AMEIDE in 1746

Bijgaande schets van de voorgevel werd gemaakt door de kunstschilder *DIONYS VAN NIJMEGEN*. Boven de WAAG staat:

Anno een duisent ses hondert veertig en vier
Heeft jonker Henrik van Brederode Drossaert alhier
Op den zevenden April met zijn Edele hant
Den eersten steen van dit stadhuis zelve geplant.

Het jaartal 1644 heeft van *der Schelling* aangetroffen op de twee pilasters van de balie voor de trappen. Hij noemt de DAM een ruim vierkant plein en betreurt een recente dijkverhoging die het aanzicht van de huizen aan Haven en Dam schaadde.

In een nis in het midden van de voorgevel staan de wapens van *JOHAN WOLFERT VAN BREDERODE* (een rode leeuw met een blauwe lambel op goud) en zijn (tweede) vrouw *LOUISE CHRISTINE VAN SOLMS*. Hun oudste zoon *HENRIK VAN BREDERODE* (1638-1657) heeft als 6 jarig jongetje de eerste steen gelegd.

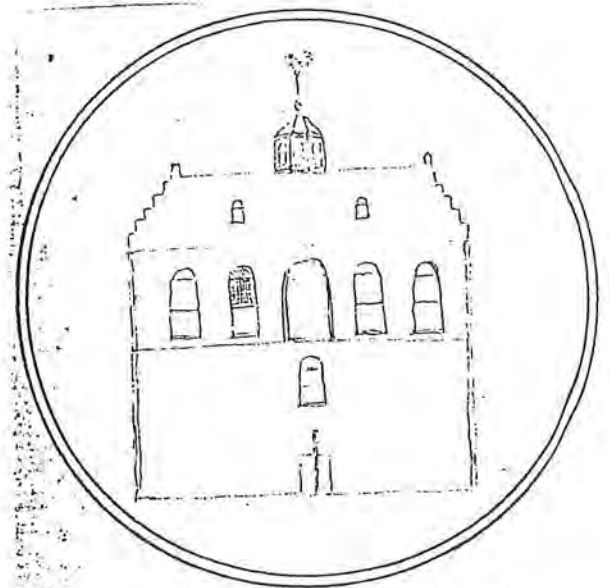
Het Stadhuis van Ameide.

Brederode.

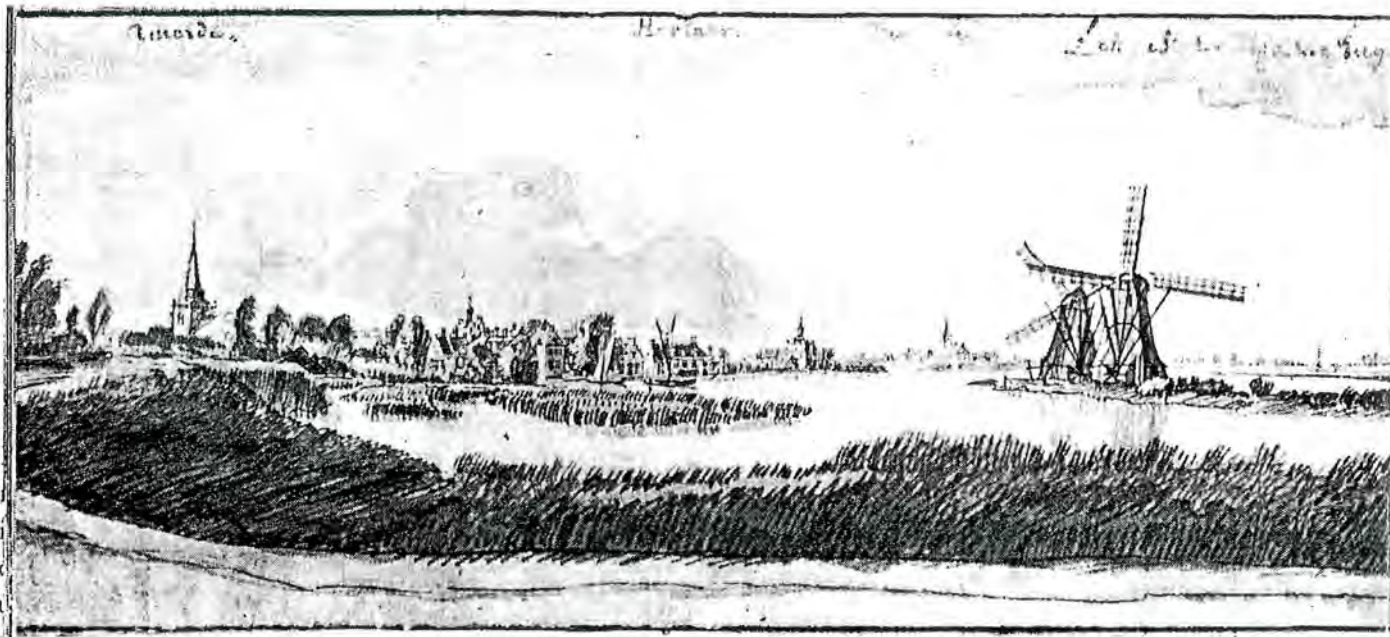
Wapezen,
staande in een Nis
voor de gevel, hier
boven, om de kleinheid
niet net te onderscheiden.

Solms.

Het Stadhuis van Ameide

van agteren uitkomende aan het einde van
de Haven, en te zien van de zyde van de Ick.

De molens bij Ameide (deel II)

Chris Will

Nieuwe boezemmolens

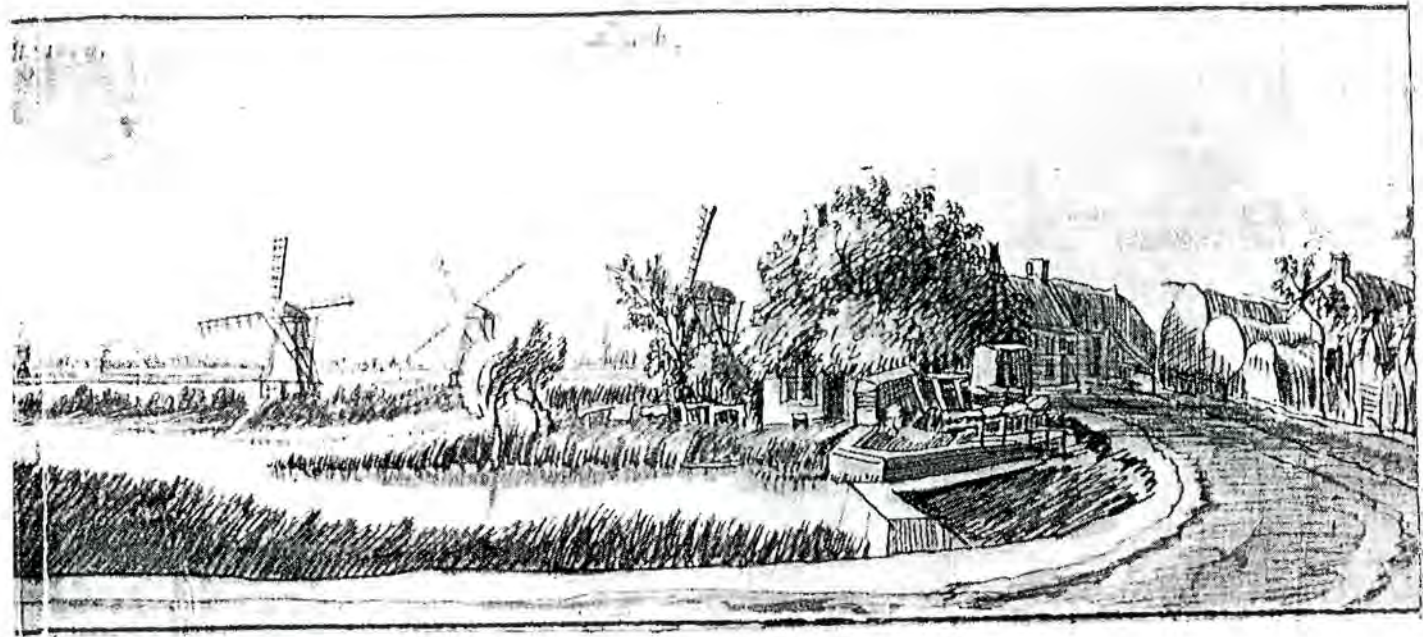
Als gevolg van het graven van het Pannerdenskanaal in het oosten van het land (1701-1707), ging meer water door de Rijn en de Lek stromen en steeg het peil in de rivier als van ouds opnieuw. Dat zorgde weer voor een groot waterbezwaar in de Vijfheerenlanden. De polders stonden 's winters soms 10 tot 12 weken onder water. Het polderbestuur van Heicop nam daarom in 1722 het initiatief tot de herbouw van de molens bij Ameide, die door de oorlogshandelingen in 1672 verloren waren gegaan. Het plan werd echter weg gestemd en pas 17 jaar later, in 1739 opnieuw overwogen en aangenomen.

In juli 1739 stonden verschillende polders nog 25 tot 30 duim (ca. 70 cm) boven het zomerpeil; de nood was dus hoog gestegen.

In september werd de bouw van vijf grote achtkante houten molens aanbesteed. De vijf timmerman-aannemers die de opdracht kregen voor hun scherpe inschrijfprijs van ca. 10.000 gulden per molen waren Klaas van Meerkerk, een smid uit Gorkum; Jan Goyers, timmerman te Delft; Jan Adriaanse Hey, molenmaker uit Zaandijk; Jacbus Drost, timmerman uit Arkel en Jasper Herlaer, een timmerman uit Meerkerk. De aanleg van de boezemkaden en de vlieten werd aangenomen door Willem Jansz. uit Heicop voor 3000 gulden. Binnen een half jaar, in het voorjaar van 1740, waren alle molens klaar.

De voortvarende aanpak van de beheersing van het waterpeil in polders en boezem bleek echter niet afdoende. Daarom werd in 1761 besloten om overeenkomstig een plan van professor Lulofs nog eens acht molens te bouwen. Deze bovenmolens moesten rond een binnendijkse bergboezem komen te staan in de noordwesthoek van de polder Achthoven, langs de Oude Zederik en aan een nieuwe graven zijarm langs deze hoge boezem. De totale kosten werden begroot op 150.000 gulden.

In 1762 werden de plannen door de Staten van Holland goedgekeurd, vervolgens vond de aanbesteding plaats ten stadhuize van Vianen. De bestaande wipmolen langs de Oude Zederik werd in 1763 van zijn maalgebied in de polder Achthoven

afgesneden en door Gerrit Paardekoper voor 5200 gulden omgebouwd tot boezemmolen, waarbij de maalrichting werd omgekeerd. De overige zeven achtkante met riet gedekte schepradmolensmolens werden gegund voor ca. 12.000 gulden aan de intekenaars Arie Blanken uit Bergambacht, Karen Piek uit Breukelerveen, Hannes Kiekies uit Alphen, Jan Herlaer uit Streefkerk, Cornelis Schalley uit Jutphaas, Jan Pot uit Kortenhoef en Hijmen van Zijll uit Benschop. De zoon van de eerstgenoemde molenbouwer Arie Blanken, is de later beroemd geworden waterstaatkundig ingenieur Jan Blanken. Deze was als twaalfjarige jongen ooggetuige van de werkzaamheden. In 1834, toen hij bijna tachtig jaar was, noteerde Blanken dat hij *'nog levendig in het geheugen zijnde, heeft zien graven en met zware kadijken omringen, eenen tweeden hoogen boezem, veel uitgestrekter dan den eersten; waar op toen nog 8 achtkante voormolens, gelijk de vijf vorige, elk met een scheprad, beneven een derde groote sluis in den hoogen rivierdijk, ten Oosten van de genoemde twee sluizen van vroegere eeuwen, mede tot stand gebracht werden'*.

In 1764 was het omvangrijke project gereed met een overschrijding van 20.000 gulden. Met de eerder gebouwde buitendijkse molens beschikte het waterbeheer nu over 13 voor- of boezemmolens. Te zamen moesten zij het water uitmalen dat in de Vijfheerenlanden door 23 verspreid liggende poldermolens werd aangevoerd. Dit geheel, met de dichtbij staande poldermolens van Lexmond, Achthoven en Lakerveld en de Korenmolen van Ameide-Sluis, deed voor het molencomplex van Kinderdijk niet onder, sterker nog, het was zelfs omvangrijker. Een tweetal prenten getuigen hier nog van.

Moderne technieken/Een stoomgemaal

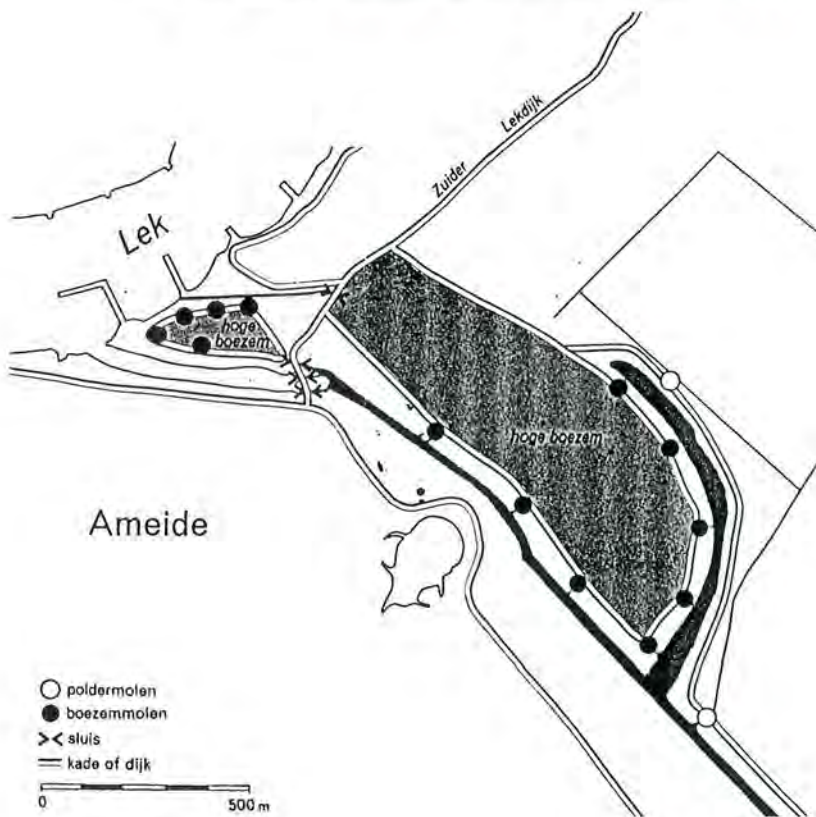
Een domper op de kapitale investeringen in de molens en bijbehorende infrastructuur was dat het uitwateringstelsel van de Zederikboezem als geheel uiteindelijk toch niet naar behoren functioneerde. Daarom werden weer nieuwe plannen gemaakt, onder andere voor een hoge boezem aan de Linge, maar alle ideeën werden door de ontwikkeling van de techniek achterhaald.

De aanleg van het Kanaal van Steenenhoek na 1818 en het Zederikkanaal in

1824/25, waarbij de Zederik werd vergraven en verruimd en de bouw van een modern stoomschepdragemaal aan de Arkelse Dam, zorgden voor afwatering op Linge. Dat betekende het einde van de boezemmolens.

Zes van de acht binnendijkse boezemmolens werden in 1826 voor afbraak verkocht. Twee boezemmolens waren al eerder, in 1802 en 1814, door brand verloren gegaan.

De sloopmolens werden verkocht aan Cornelis de Jong en Pieter Kloos uit Ameide, twee stuks aan Maarten Key uit Leerdam.....De vijf buitendijkse molens werden buiten bedrijf gesteld, maar in afwachting van de resultaten van de nieuwe stoombemaling nog wel maalvaardig gehouden.

ONDEN 7 JULY 1763
 HEEFT DEN LANDE
 MEETER IANKUUR
 AENDESEN MOOLEN
 DEN VEERSTENSTEEN
 GELEED

Daarom werd in 1828 besloten, mede vanwege de hoge onderhoudskosten, ook de vijf buitendijkse boezemmolens na ruim 60 jaar trouwe dienst af te stoten.

De waterbouwkundige Jan Blanken, die inmiddels in Vianen woonde en verantwoordelijk was voor de aanleg van het Zederikkanaal en het stoomgemaal bij Arkel, zette zich persoonlijk in voor het behoud van de molens.

Hij onderzocht de situatie in Sluis en legde zijn bevindingen vast in een geschrift getiteld *Waterstaat- en werktuigkundig betoog, tot het weder in gebruik stellen, en geenszins verlaten, der nog overige vijf voormolens van de Zederikboezem bij Ameide* (uitg. Utrecht 1828). Daarin schrijft hij: *'De laatste twee jaar dat de sluizen gedicht en de molens stil stonden, heeft men dit sluiten zeer schadelijk ondervonden'*. Zijn vurig pleidooi als molenminnaar, voor het behoud van de kapitale achtkante molens voor tijden van nood bij dijkdoorbraken en oorlogssituaties, mocht echter niet baten. Op 28 augustus 1828 werden ze publiekelijk verkocht en kwam een eind aan de boezembemaling bij Ameide. De totale opbrengst van de molens inclusief losse onderdelen en gereedschappen bedroeg fl 6.575,65. Maar niet alle molens werden direct gesloopt. Jan Blanken was, zoals uit de archieven blijkt, in 1831 in het bezit van twee van de vijf molens. Hij heeft ze in dat jaar aan het bestuur van de Kamperveense polder verkocht. Daar op het Kampereiland hebben ze nog ruim honderd jaar polderwater op de Zuiderzee uitgemaal. In 1938 werden ook deze molens gesloopt, maar van één exemplaar uit Kamperveen rest ons nog een foto, zodat we toch nog een beeld hebben van de Ameidense molens.

wordt vervolgd . . .

Geraadpleegde Literatuur o.a.:

- Ven, G.P. van de, 'Jan Blanken en de Waterstaat', in: *de Physique Existentie dezes Lands, Jan Blanken inspecteur-generaal van de waterstaat (1755-1838)*, Amsterdam 1987, pp 59-93.
- Ven, G.P. van de, 'Jan Blanken en de waterstaat van de omgeving van Vianen', in: *in het land van brederode*, 13de jrg. nr. 2,3,4, 1988, pp 29-38.

Afbeeldingen:

- Tekening 'Gezicht op Ameide en Sluis', 22 augustus 1750. Vanuit de scherpe bocht in de Lekdijk hebben we goed zicht op de vijf buitendijkse boezemmolens. Rechts op de voorgrond ligt de uitwateringssluus van de Zederik.
- Gravure ca. 1750, 'Gezicht op Ameide en Sluis' vanaf Tienhovense Veer ...
- De hoge boezems bij Ameide rond 1800
- Stichtingssteen van één van de acht molens aan de hoge boezem langs de Zederik. Nu onder in de pui van 0Voorstraat nr. 2 in Ameide. De tekst luidt: *'op den 7 July 1763 heeft den Landmeeter Jan Kuyk aen desen Moolen de eersten steen gelegd'*.
- Een voormalige boezemmolen van Ameide Sluis gefotografeerd te Kamperveen; gesloopt in 1938. Foto collectie H.A. Visser, Papendrecht.

Dinsdag 27 juni 1978: "IN MEMORIAM LIESBETH VAN LOMWEL-KÜPPERS",
een stukje kerkgeschiedenis uit onze streek:

Dinsdagmorgen vroeg is Liesbeth door een van haar trouwe hulpen dood gevonden in haar stoel. Liesbeth is 89 jaar mogen worden en 11 jaar lang mocht ik haar de H. Communie brengen op de eerste vrijdag van elke maand van november 1967 tot 2 juni 1978. Sta mij toe wat over deze gelovige te vertellen om het aan de vergetelheid te ontrukken, want ook dit leven is een stuk kerkgeschiedenis en een stuk geschiedenis van onze streek.

Liesbeth Küppers werd 89 jaar geleden geboren uit rijke, welgestelde ouders in een groot grachtenhuis te Haarlem. Haar vader was uitgever o.a. van de Nieuwe Haarlemse Courant. Zij was de jongste, een nakomertje. Zelf heeft zij beschreven in haar verhalen hoe verwend ze eigenlijk was. De eerste aardbeien, hoe duur ze ook waren, waren voor Liesbeth. Hun particulier chauffeur heeft vaak genoeg haar moeder 's avonds midden uit de schouwburgvoorstelling moeten halen, omdat Liesbeth het vertikte te gaan slapen.

Door haar ouders werd Liesbeth op een katholieke kostschool in het zuiden des lands geplaatst bij de nonnetjes. Haar oudere zus, die religieuze was, werd door haar orde overgeplaatst naar een klooster in de buurt van deze kostschool. Het geld van vader Küppers zal daar niet vreemd aan geweest zijn.

Liesbeth kon goed zingen en speelde goed piano, mocht vaak het koor in de kapel leiden. Bij de zusters in het ziekenhuis in Maastricht volgde zij een verpleegstersopleiding, zeer streng en gewetensvol. Daar heeft ze ook een paar jaar gewerkt. Vandaar werd ze verpleegster in het Sint Elisabethsgasthuis in Amsterdam. Daarna is ze menig jaar wijkverpleegster geweest in de Jordaan.

Ver voor de tweede wereldoorlog was ze kinderjuffrouw of gouvernante bij een rijke frans-sprekende familie in België. Bon-papa was kolonel in het leger van koning Leopold.

Toen de oorlog uitbrak en het leger van Leopold moest onderduiken werd het goud en zilver van de familie begraven en met drie auto's is de familie toen gaan zwerven, inclusief Liesbeth, die onmisbaar was bij de kinderen, van het ene adres in Frankrijk, Zwitserland en Spanje, naar het andere adres. Op een gegeven moment is de familie weer de Belgische grens gepasseerd en Liesbeth, met haar Nederlands paspoort, werd als ongewenst vreemdelinge over de Nederlandse grens gezet in de buurt van Veldhoven. Alleen haar hondje Bobbie en een kanariepietje bij haar. Haar ouders waren dood. Haar zus, het nonnetje, was dood, een broer in de oorlog zoekgeraakt. Een broer was hofmeester op een boot in Alaska.

Liesbeth werd toen een blauwe maandag huishoudster bij een boer in Veldhoven. Ik zeg een blauwe maandag, want de boer liep bij Liesbeth een blauwtje. "Gelukkig had ik Bobbie bij me, die waarschuwde me altijd". En Liesbeth was daar gauw vertrokken. Liesbeth had honger, het was midden in de oorlog. Niemand wilde de dochter van Küppers als dienstbode (de familie kwam oorspronkelijk uit het zuiden), dat kon je toch niet doen.

In een of ander streekblaadje las zij toen een advertentie dat Louw van Lomwel te Ameide een huishoudster zocht. Liesbeth trok erheen en kwam op de Dam in Ameide aan. Zoals nu nog stond daar een groep mannetjes op de hoek met elkaar wat te praten en Liesbeth stevende op ze af. "Heren, ik zoek een zekere Louw van Lomwel." "Komt u maar mee", antwoordde een van hen en maakte zich los van de groep. De man liep een halve straat voor Liesbeth uit, die volgde met Bobbie en kanarie. De Fransestraat door, de Van Puttestraat uit de Kerkweg op onder Tienhoven. De huizen werden spaarzamer, de appel- en peregomen talrijker.

Opeens bij een huisje tussen de appel- en peregomen stopte de man. En haalde een lange huissleutel te voorschijn, opende de deur, draaide zich op en zei: "Hier moet u wezen, en mag ik mij voorstellen? Ik ben Louw van Lomwel."

Liesbeth kwam toen in een paradijs, tenminste wat eten en drinken betrof. Louw had een varken, was mandenvlechter en boer tegelijk, een combinatie, die veel voorkwam in Ameide. Hij was zo'n twintig jaar ouder dan Liesbeth, die toen even in de vijftig geweest zal zijn.

Liesbeth had daar veel te doen in dit mannenhuishouden, want Louw's kinderen waren allen getrouwd en de deur uit. Elke zondag zat Liesbeth in de Viaanse kerk, 14 kilometer verderop. Toen de oorlog voorbij was, zei Louw op een avond: "Juffrouw Liesbeth, u zult nu wel gauw vertrekken, hè?". "Ja Louw, maar ik zal zorgen, dat je goede hulp krijgt". En toen zei Louw: "Juffrouw Liesbeth, ik ben oud en u wordt oud. Zouden wij niet kunnen trouwen?" Het antwoord van Liesbeth was: "Louw, geef mij drie dagen de tijd en daarna zal ik het je zeggen". "En gebeden, dat ik heb!" Op de derde dag zei Liesbeth ja en ze trouwden voor de wet... Maar dat was wat, met een protestant getrouwd! Nu kon zij de H. sacramenten niet meer ontvangen en toch zat ze elke zondag in de Viaanse kerk, 14 kilometer verderop. Gelukkig kwam er in 1950 in de parochie Vianen een nieuwe priester: kapelaan Ruberg (nu nog rector in het Sint-Anthoniusziekenhuis te Utrecht).

Op een dag in de paasvakantie vroeg hij Jo Baars en Wim Heijster (wij waren priesterstudent van 15 jaar) of wij met hem mee wilden fietsen naar Ameide, want hij moest ook twee getuigen hebben om een huwelijk kerkelijk te maken. En toen waren wij getuigen van het huwelijk van Liesbeth en Louwchic. Bij hem ging even de pet af bij het jawoord en Liesbeth huilde van vreugde. De kapelaan had ook de H. Communie meegenomen en in dat kleine huiskamertje ging zij ter communie, ontving Liesbeth haar Heer en Heiland.

In 1960 stierf Louw van Lomwel, tevreden en dankbaar voor alles wat Liesbeth voor hem gedaan had. Hij liet haar het vruchtgebruik van het huisje en de boomgaard. In juni 1967 was Pastoor G. Jongkind in Ameide omwille van een twaalftal jonge pasgevestigde gezinnen begonnen met een eigen kerkgelegenheid voor Ameide. Eerst werd er bij Jan Miltenburg aan huis gekerkt. Daarna vertrok men naar een zaaltje boven café Diepenhorst in de Fransestraat. "Onze Lieve Heer op zolder". Het kon gebeuren dat er midden onder de H. Mis (zaterdags 7 uur, 's winters 6 uur) hevig gevloekt werd, omdat iemand beneden zijn roem vergooide in het café. Liesbeth was toen de oudste

parochiaan en troonde midden tussen de kinderen en jonge mensen in wijde japon met broche. Zij was de kern van de Kerk van Ameide sinds de Reformatie daar in Ameide.

Bij toeval werd ik door Mgr. Jansen in oktober 1967 aangesteld tot kapelaan in mijn eigen jeugdgebied. En zo ben ik bij haar gekomen elke eerste vrijdag van de maand. Zij was dan de laatste van een grote Communierit door onze streek. Ik dronk daar altijd een kopje koffie en vanwege de vier poezen, die alles mochten, dronk ik de koffie helemaal zwart en goed heet. Liesbeth was trots op: "onze kapelaan drinkt Franse koffie, café noir". Achttien jaar is Liesbeth weduwe geweest, alleen in haar huisje met vier poezen. Ik zou over haar nog uren door kunnen schrijven en allerlei details van haar leven met die vier poezen kunnen vertellen, maar dat is voor ons minder belangrijk. Wel wil ik openlijk vertellen, dat zij een diep godsdienstige vrouw was. Voor mij en voor ons allen een geweldig voorbeeld van gelovig Godsvertrouwen. De familie Miltenburg heeft heel wat liters wijwater en heel wat kaarsen meegenomen voor mij naar Ameide of liever Tienhoven. Toch was alles echt bij haar en niets overdreven. Zij leefde en sprak met God en onze Heer, zoals wij met elkaar. Menig keer was ik God dankbaar dat ik mijn zakmes bij me had om haar rozenkrans weer te repareren, want in bed had ze er dan vaak op gelegen en was die stuk gegaan.

Dankbaar ben ik ook de mensen, vaak protestanten, om Liesbeth heen, die als een goede buur een oogje in het zeil hielden. De familie Miltenburg, Marie en Teunis Versluis, de familie Van Vliet, de families Van Oort, de beide families Kruyt, de kennissen Liesbeth Buyserd uit Meerkerkerbroek. Bijzonder de bejaardenhelpsters mevrouw de Goey, mevrouw Van de Berg, mevrouw Burggraaf, de familie Van Lomwel, nog twee stiefkinderen. Broer Arie van Lomwel van de Wiersedijk te Vreeswijk, Neel uit Arkel, Peet Zijderveld, Maregie den Otter uit Vianen, de familie Van Houwelingen uit Schoonhoven, de familie Van Bruchem uit Oisterwijk en bijzonder de familie Jansen-de Bruin (van het Kerkhof) uit Vianen, die iedere maand of om de zes weken even bij Liesbeth kwamen, weggebracht door zoon Bertus, maar ook vaak op de fiets!! Dank ook aan het dameskoor van de Parochie Vianen, die zo prachtig zongen bij haar uitvaart. Maar wat zal zij nu zelf zingen, want dat kon ze goed, en daarboven zal vast wel ergens een piano staan voor haar stramme vingers, waar de laatste tijd menig kopje uitviel. Want zij en wij geloven in "DE VERRIJZENIS VAN HET LICHAAM EN EEN EEUWIG LEVEN"

- 108, & 109 . . . De Heer Cornelis Verkeij, twee Emmers.
Jacobus Verkeij, Een Grandhaak.
- 110 . . . Pieter de Jongh, Een Emmer en een haak.
- 111 . . . Jan de Groen, Ein Emmer
- 112 & 113 . . . Willem Verkeij twee Emmers.
- 114 . . . Christoffel Reijne, Ein Emmer
- 115, & 116 . . . Hermanus en Keeltje Diepenhorst, twee Emmers en een haak.
- 117, & 118 . . . De Heer Wernardus W. Hagan, van Een Schuur en drie huysjes, twee Emmers en een Lantaar.
- 119, & 120 . . . Fredrik Veldhuysen, twee Emmers en Een Leer.
- 121 . . . Fieleman Klerk Ein Emmer
- 122, 123, & 124 . . . Jan Diepenhorst, drie Emmers.
- 125, 126, & 127 . . . Cornelis vander Andel, drie Emmers
- 128 . . . Cornelis van der Aa, Een Emmer en een haak
- 129, & 130 . . . t Schoolhuys, twee Emmers
- 131, & 132 . . . t Pastory huys, twee Emmers.
- 133, 134, & 135 . . . Leendert Nordegeest, drie Emmers
- 136, & 137 . . . Hysonimus van Kesteren, twee Emmers
- 138, & 139 . . . Fredrika van Dijk, twee Emmers en een Leer
- 140 & 141 . . . Christoffel Reijne, twee Emmers.

142, & 143. De wed^e Jan van Harten, twee Emmers

144, & 145. Jan de Groent, twee Emmers

146, & 147. De heer Gastiaan Overwessel, twee Emmers

148, & 149. Pieter de Jongh, twee Emmers en een Santsaarn

150, & 151. Jacobus Verheij, twee Emmers

152, 153, 154, & 155. Den Alblasferwaard, vier Emmers

156, & 157. Den Schout L. A. van Slijpe, twee Emmers
en Een Santsaarn

158, & 159. De heer Cornelis Verker, twee Emmers

160, 161, & 162. Cornelis de Kogel, drie Emmers

163, & 164. Nicolaas Perk, twee Emmers

165, 166, & 167. Hermanus Diepenhoofd, drie Emmers

168, & 169. Jan van Steenis, twee Emmers, en Een
Leer van Dertig spooten.

WORDT 'T WEL FEEST? WIE O WIE HELPT ONS VERDER ?

Hieronder vindt u een gedeeltelijke herdruk van de oproep in onze vorige aflevering gedaan. U snapt de reden: de reacties waren niet van dien aard om er niet opnieuw over naar de leden te schrijven. De moed verliezen doen wij niet: toe, Termeie-en Tienhovenaren en overige medelevenenden, 'fellow-travellers', laat eens zien wat u kunt en hebt...

We houden goede moed en een beetje herhalen kan 'nooit geen' kwaad, als het maar wat oplevert en daarbij bevinden we ons in gedegen gezelschap: de eeuwen door hebben profeten en predikanten, catechiseermeesters en schoolmeesters, om niet te vergeten huismoeders, woorden herhaald met de bedoeling dat het tot den volke m.m. kinderen zou doordringen en effect sorteren.

Weet u, de traditionele lichtweek wordt gehouden van 28 augustus tot en met 5 september 1998. Deze krijgt ditmaal een apart tintje. Het is namelijk vijftig jaar geleden dat Ameide voor het eerst lichtstad was.

Niet meer nieuw voor u - sinds u hiervan kennis hebt kunnen nemen o.a. via ons vorige clubblad, is dat er ook een expositie wordt ingericht ter ere van het feit dat het een eeuw geleden is dat het eerste muziekkorps, de 'UNIE', en een jaar later 'CRESCENDO' werd opgericht. Verder dat de BOERENLEENBANK, later Rabo-bank genaamd, landelijk haar eeuwfeest viert en dat deze plaatselijk haar tachtigste verjaardag gedenkt.

Tel hierbij op het heuglijke feit dat de Oranjevereniging 'BEATRIX' haar tiende lichtweek houdt en u begrijpt dat de slotsom luidt - echt Termeis - dat deze feiten niet onopgemerkt voorbij mogen gaan.

Het is dan ook de bedoeling dat er behalve die stede-pronk-en-praal annex een optocht ook een tentoonstelling komt gedurende de feestweek in het Stadhuis. Daarbij staat op de rol de maak van een gelegenheidsgeschrift. Dus iets van blijvender waarde, wat immers nooit weg is.

U snapt al waar we op doelen: Ja, wie weet is er iets weg waaraan u ons kunt helpen: bijzondere spulletjes, paperassen, opvallend fotomateriaal, knipsels, anekdotes, etc. aangaande de Boerenleenbank, de muziek(verenigingen of de tien lichtweken? Dusdoende kunnen wij de tentoonstelling, respectievelijk de feestuitgave tot iets van ons allen maken en gezamenlijk tot wat moois komen!

Herhaalde en dringende vraag: raadpleeg alstublieft eens uw geheugen en snuffel in de oude schoenendozen, wie weet wat u opduikt. Wij staan ervoor in dat er met het aangeboden zorgvuldig wordt omgegaan en dat u het geleende goed ongeschonden terugkrijgt.

Met 'wij' is de Historische Vereniging bedoeld, die in samenwerking met de 'jubilarissen' de coördinatie verzorgt.

U kunt iets passends in het gedenkschrift vóór eind juni -dat voor de tentoonstelling graag pas half augustus - bezorgen op de Rabobank; of bij dhr. C. van der Grijn, Den Hoef 14 of bij dhr. A.H. de Kruyk, Doelakkerweg 64 of bij het secretariaat van de Historische Vereniging: Hazelaarlan 21.

